

Навчально-науковий інститут культури і мистецтв

Кафедра сценічного мистецтва, естради та методики режисерування

**ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ**

Силабус навчальної дисципліни «Основи співу»

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність: В6 Перформативні мистецтва
Освітньо-професійна програма: Сценічне мистецтво
Кількість кредитів ECTS: 4
Рік підготовки, семестр: 1 курс, 1 семестр
Компонент освітньої програми: ОК11, обов'язкова
Дні занять: відповідно до розкладу
Мова викладання: державна

Освітній контент (курс на платформі Moodle): <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=8726>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я, по-батькові	Фоломеєва Наталія Аркадіївна
Контакти	+380506969113, e-mail: folomeeva.natalya.arkadievna@gmail.com
Навчально-науковий інститут	культури і мистецтв
Кафедра	сценічного мистецтва, естради та методики режисерування
Посада	доцент кафедри

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИКЛАДАЧА

Фоломеєва Наталія Аркадіївна – кандидат педагогічних наук, PhD, доцент, автор наукових та науково-методичних праць різних рівнів естрадного співу та методики навчання співу, керівник Народного театру-студії естрадного вокалу «Екстрім» Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Член Національної всеукраїнської музичної спілки, Член творчої спілки «Асоціація діячів естрадного мистецтва України».

Докладна інформація на сторінці кафедри:

<https://art.sspu.edu.ua/media/attachments/2026/02/26/fo-lomieeva-n-a-cmetamr-2026.pdf>

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Основи співу» спрямована на практичну та методичну підготовку здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності у сфері перформативних мистецтв, поглиблення фахових компетенцій майбутніх фахівців, опанування базових знань про фонаційний апарат, спів, естрадний спів, природу вокального звуку, звуковидобування, практичну базову вокально-виконавську підготовку, опанування основ методики розучування вокальних творів та охорони голосу, а також формування необхідних компетенцій майбутніх бакалаврів сценічного мистецтва.

Вивчення освітнього компоненту «Основи співу» розпочинається у першому семестру. Передумови для вивчення цієї навчальної дисципліни відсутні.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою освітнього компоненту «Основи співу» є практична підготовка здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва, озброєння їх основними знаннями про голосовий апарат, про природу вокального звуку, а також практичними вокально-виконавськими спроможностями, необхідними у акторській діяльності.

Основним **завданням** освітнього компоненту є опанування практичних основ співу, вокально-виконавської діяльності актора. До завдань курсу також належать оволодіння базовими знаннями про фонаційний апарат, природу вокального звуку, звуковидобування, становлення вокального мистецтва, методики розучування вокальних творів, а також базовим термінологічним апаратом естрадного вокального мистецтва.

Засвоєння програмного матеріалу дисципліни «Основи співу» забезпечує оволодіння інтегральною, загальними та спеціальними компетенціями відповідно до освітньо-професійної програми «Сценічне мистецтво»:

–ЗК 2 – здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;

–ЗК 3 – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

–ЗК 4 – здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

–СК 4 – здатність до професійного опанування змістових (інформаційного, виразно-образного) рівнів сценічного твору;

–СК 6 – здатність до оперування специфічною системою виражальних засобів при створенні та виробництві сценічного твору;

–СК 14 – здатність аналізувати твори літератури і мистецтва на основі критичного осмислення теорій, принципів, методів і понять сценічного мистецтва.

ФОРМАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обов'язковий освітній компонент «Основи співу»

Денна форма навчання		Заочна форма навчання	
Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4	Рік підготовки – 1-й Семестр – 1-й	Кількість кредитів ECTS – 4	Рік підготовки – 1-й Семестр – 1-й
Розділів – 4	Лекції – немає	Розділів – 4	Лекції – немає
Загальна кількість годин – 120	Практичні – 54 год	Загальна кількість годин – 120	Практичні – 6 год.
	Консультації – 2 год.		Консультації – немає
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год. самостійної роботи студента – 4 год.	Самостійна робота – 64	Семестрових годин для заочної форми навчання: аудиторних – 6 год	Самостійна робота – 114
	Форма контролю – залік		Форма контролю – залік
РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ			
ПРН 2	Мати концептуальні наукові та практичні знання у сфері сценічного мистецтва.		

ПРН 3	Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово.
ПРН 4	Здійснювати пошук необхідної інформації у професійній літературі, в мережі Інтернет та інших джерелах.
ПРН 5	Застосовувати сучасні цифрові технології та спеціалізоване програмне забезпечення до розв'язання відповідних задач професійної діяльності у сфері сценічного мистецтва.
ПРН 6	Аналізувати проблемні ситуації й приймати обґрунтовані рішення для їх розв'язання.
ПРН 8	Обирати, аналізувати та інтерпретувати художній твір для показу (демонстрації), самостійно обирати критерії для його оцінки.
ПРН 22	Застосовувати музично-технічні засоби у професійній сценічній діяльності.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Вокальне виконавство у системі професійної підготовки актора.

Тема 1.1. Спів у системі професійної підготовки актора. (Зміст естрадного співу, дихальний і голосотвірний апарат, вокальний діапазон)

Тема 1.2. Охорона та гігієна голосу актора. (Предмет охорони голосу, зміст вокального режиму, різновиди атаки звуку у формуванні культури звукоутворення)

Тема 1.3. Дихання у співацькій діяльності актора. (Дихання у роботі голосового апарата актора, фізіологічне дихання та його типологія, вокальне дихання, розвиток вокального дихання актора)

Тема 1.4. Акустика голосу актора. (Музичний звук, резонанс у співі, форманти голосу, акустика вібрато, імпеданс і висока позиція, випромінювання звуку при фонації)

Тема 1.5. Вокально-слуховий контроль та відчуття актора у співі. (Особливості музично-вокального слуху в процесі голосоведення, відчуття у співі і критерії ефективності звучання голосу актора, типи звучання співацького голосу актора)

Тема 1.6. Вокальна орфоєпія актора. Недоліки голосоведення та мовлення. (Особливості вокальної орфоєпії у співацькій діяльності актора, недоліки голосоведення у співацькій практиці, недоліки мовлення у співі та методичні засади їх усунення)

Тема 1.7. Кантілена у вокальній підготовці актора. Технічні прийоми класичного звукоутворення. («Розспівування» у співацькій діяльності актора, кантілена у співі, технічні прийоми класичного звукоутворення)

Розділ 2. Техніки звуковидобування та методичні основи вокальної підготовки.

Тема 2.1. Техніки звуковидобування. (Мікстові техніки звуковидобування, вокально-виконавські прийоми)

Тема 2.2. Legit-звуковидобування. (Зародження та популяризація legit-звуковидобування, особливості legit-звуковидобування)

Тема 2.3. Вокальне фразування. (Поняття вокального фразування, музична фраза у вокальному виконавстві, значення дихання у формуванні вокальної фрази, вокальний синтаксис і фразування)

Тема 2.4. Вокальна манера у виконавській діяльності актора. (Поняття вокальної манери, особливості вокальної манери, силістична обумовленість вокальної манери)

Тема 2.5. Методики вокальної підготовки. (Зміст методик вокальної підготовки, Estil voice training, alexander-tehnik. Lessac Kinesensic Training)

Тема 2.6. Методичні засади співацької підготовки актора. (Загальні методи навчання, специфічні методи вокального навчання, групи вокальних методів)

Тема 2.7. Практичні засади голосоутворення та методична проблема вокальних вправ. (Сучасне трактування вокальної підготовки актора, методичні засади системи вправ у вокальній підготовці актора, особливості вокальних вправ у процесі підготовки актора)

Розділ 3. Естрадне вокальне мистецтво та виконавство у історичній ретроспективі.

Тема 3.1. Поняття естрадного мистецтва. (Естрадне мистецтво як об'єкт мистецтвознавчого дослідження, становлення «естрадознавства», теоретичне обґрунтування поняття естрадного мистецтва)

Тема 3.2. Періодизації естрадного мистецтва. (Періодизації естрадного мистецтва ХХ століття,

вітчизняні періодизації естрадного мистецтва XXI століття, інтегрована періодизація естрадного мистецтва)
Тема 3.3. Поняття естрадного вокального мистецтва. (Сутнісні характеристики естрадного вокального мистецтва, базові засади естрадного вокального мистецтва, визначення естрадного вокального мистецтва)
Тема 3.4. Зародження прото-естрадного вокального мистецтва у Стародавньому Єгипті. (Зародження музичного мистецтва, загальна характеристика музичного мистецтва Стародавнього Єгипту, вокальне мистецтво Стародавнього Єгипту)
Тема 3.5. Прото-естрадне вокальне мистецтво Стародавньої Греції. (Загальна характеристика музичного мистецтва Стародавньої Греції, Вокальне мистецтво Стародавньої Греції, музична освіта у Стародавній Греції)
Тема 3.6. Прото-естрадне вокальне мистецтво Стародавнього Риму. (Загальна характеристика музичного мистецтва Стародавнього Риму, вокальне мистецтво Стародавнього Риму, масові свята Стародавнього Риму як естрадна форма)
Тема 3.7. Зародження естрадного вокального мистецтва у Середньовіччі. (Загальна характеристика музичного мистецтва Середньовіччя, світське музичне мистецтво Середньовіччя, скоморошество як естрадна форма у Київській Русі)
Розділ 4. Становлення сучасних організаційних форм естрадного вокального мистецтва.
Тема 4.1. Мюзік-холи як організаційна форма естрадного мистецтва. (Передумови появи та перші мюзік-холи, розвиток мюзік-холів у останній чверті XIX – на початку XX століття, жанрове різноманіття у програмах мюзік-холів)
Тема 4.2. Кафе-шантан як перша організаційна форма естрадного мистецтва у Франції. (Зміст поняття «кафе-шантан» та його особливості, розвиток кафе-шантанів (середина XIX –початок XX століття), кафе-концерти)
Тема 4.3. Кабаре і вар'єте. (Особливості кабаре і вар'єте як естрадних форм мистецтва, видовищна складова кабаре і вар'єте, жанрова різноманітність кабаре і вар'єте)
Тема 4.4. Водевіль як форма естрадного мистецтва. (Особливості водевілю як естрадної форми мистецтва, водевіль у Великобританії, розвиток водевілю у США та Канаді)
Тема 4.5. Мюзікл. (Специфіка мюзіклу як естрадної форми мистецтва, становлення та розвиток мюзіклу, особливості сучасного мюзіклу)
Тема 4.6. Рок-опера. (Особливості рок-опери як естрадної форми, розвиток рок-опери, рок-опера в сучасному культурно-мистецькому просторі)
ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ
Відвідування є важливим компонентом навчальної дисципліни «Основи співу» з огляду на її прикладний характер та складність, яка відзначається при оцінюванні.
Запізнення на практичні заняття є не припустимими. У випадку наявності довідки від лікаря у зв'язку з тривалою хворобою здобувачу вищої освіти призначається відпрацювання програмного матеріалу самостійно з методичною допомогою викладача.
При несвоєчасному складанні виконаного навчального завдання воно оцінюється максимум половиною можливих балів для завдання, яке здане відповідно до визначених термінів.
Мобільні пристрої на заняттях використовуються лише з дозволу викладача за умов необхідності. Використання мобільних пристроїв з поза навчальною метою карається попередженням, а у разі повторного використання – видаленням здобувача вищої освіти з навчальної аудиторії з подальшим відпрацюванням програмного матеріалу самостійно з методичною допомогою викладача.
Засоби штучного інтелекту використовуються на заняттях виключно з дозволу викладача у випадках, коли він інтегрований у програмне забезпечення, яке застосовують з навчальною метою здобувачі вищої освіти.
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ
Академічна доброчесність та плагіат. Викладачі та здобувачі вищої освіти керуються вимогами Кодексу академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Практичні заняття за освітнім компонентом передбачають отримання інформації від викладача. У процесі виконання навчальних завдань здобувачі вищої

освіти дотримуються правил академічної доброчесності, не використовують без відповідних посилань та не присвоюють чужі авторські напрацювання і не видають їх за свої. У разі виявлення ознак творчого плагіату роботі здобувача вищої освіти буде відмовлено у оцінюванні.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Форма підсумкового контролю – залік

Розподіл балів у першому семестрі

Поточний контроль													
РОЗДІЛ 1							РОЗДІЛ 2						
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	Т 1.6	Т 1.7	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6	Т 2.7
Поточний контроль													
3	3	2	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
Контроль самостійної роботи													
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Поточний контроль													Разом	Сума
РОЗДІЛ 3							РОЗДІЛ 4							
Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 3.4	Т 3.5	Т 3.6	Т 3.7	Т 4.1	Т 4.2	Т 4.3	Т 4.4	Т 4.5	Т 4.6		
Поточний контроль													73	100
3	3	2	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3		
Контроль самостійної роботи													27	
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 4.6 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти
90 – 100	Здобувач вищої освіти володіє систематичними знаннями з навчальної дисципліни «Основи співу» у межах програми, здатен повною мірою використовувати набуті знання і практичні уміння у професійній діяльності як актор драматичного театру.

	Здатен здійснювати яскраву індивідуальну виконавську інтерпретацію вокальних творів у процесі сценічного виконавства та точно інтонувати. Володіє сформованими вокально-технічними навичками, які виявляє в процесі вокального виконавства, доцільно використовує вокальні прийоми у процесі виконання вокальних творів. Емоційно, творчо, яскраво, виразно та драматично виконує вокальний твір, адекватно передаючи його художній образ.
82 – 89	Здобувач вищої освіти має міцні ґрунтовні знання про сценічне вокальне виконавство, володіє вокально-технічними вміннями, навичками у межах програми навчальної дисципліни. Інтонує без суттєвих помилок, демонструє багато елементів власної виконавської інтерпретації вокальних творів, використовує вокальні прийоми без суттєвих помилок, може помітити, проаналізувати недоліки власного вокального виконання, неточності у інтонуванні і виправити їх самостійно. Художній образ передає достатньо виразно і повно.
74 – 81	Здобувач вищої освіти розуміє особливості вокального виконавства, але має стандартне мислення, не завжди може сформулювати власні висновки та створити виконавську інтерпретацію. В цілому коректно будує виконавський план естрадного вокального твору, але при цьому припускається окремих неточностей у інтонуванні та використанні вокальних прийомів які зданий самостійно виправити. Припускається неточностей у відтворенні музичного образу вокального твору.
64 – 73	Здобувач вищої освіти може відтворити музичний образ, але не завжди послідовно, припускається інтонаційних неточностей у виконанні вокального твору, недоречностей у виконавській інтерпретації. Недостатньо стійкі вокально-технічні навички, виконавська інтерпретація непереконлива, помітні помилки у використанні вокальних прийомів у побудові виконавського плану вокального твору, але є позитивні зміни у вокально - виконавському розвитку здобувача вищої освіти.
60 – 63	Здобувач вищої освіти загалом може відтворити музичний образ, але у процесі виконання припускається інтонаційних неточностей, порушує норми виконавської інтерпретації, однак здатний виправити помилки за допомогою викладача. Нестійкі вокально-технічні навички, спостерігаються помилки в використанні вокальних прийомів та побудові виконавського плану вокального твору, але є певні позитивні зміни у виконавському розвитку здобувача вищої освіти.
35 – 59	Здобувач вищої освіти здатний сприймати та відтворювати окремі фрагменти вокальних творів, але не здатний точно інтонувати та використовувати доцільні вокально-технічні прийоми. Розвиток вокально-технічних навичок на низькому рівні. У процесі виконання припускається багатьох помилок і не може їх виявити. Виконавська компетенція недостатньо сформована. Виконавська інтерпретація не відповідає художньому образу вокального твору.
1 – 34	У здобувача вищої освіти розуміння вокального виконавства, сприйняття музичного образу на дуже низькому рівні, слабко сформоване художньо-естетичне, вокально – технічне мислення, інтонування дуже неточне. Відсутні елементарні знання з вокального виконавства та вокально-технічні навички. Виконавська компетентність у процесі опанування навчальної дисципліни не сформована. Здобувач вищої освіти не здатен виконати вокальний твір повністю.

Засоби діагностики результатів навчання

Конкурсний сценічний виступ, фестивальний сценічний виступ, публічний сценічний виступ, академічний концерт, контрольне прослуховування, тестові завдання; залік.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Дорошенко, В. (2010). Сольний спів як засіб виховання студента-актора : *навчально-методичний посібник*. Харків : Колегіум.
2. Кушка, Я. (2010). *Методика навчання співу: посібник з основ вокальної майстерності*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.

3. Локарева, Г. & Гринь, Л. (2014). Вокальне мистецтво в професійній підготовці актора музично-драматичного театру: теорія та практика: *монографія*. Запоріжжя: Запорізький національний університет.
4. Прохорова, Л. (2006). Українська естрадна вокальна школа: *навчальний посібник*. Вінниця.
5. Стасько, Г. (2018). Основи технології звукоутворення у сучасній практиці виховання голосу: *навчально-методичний посібник*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
6. Фоломеєва, Н. (2021). Виконавська майстерність естрадного співака: *навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво*. Суми: ФОП Цьома С.П.
7. Фоломеєва, Н. (2023). Основи співу: *навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 026 Сценічне мистецтво*. Суми: ФОП Цьома С.П.
8. McCoy, S. (2019). *Your Voice: An Inside View*. Gahanna: Inside View Press.
9. Riggs, S. (1998). *Singing for the Stars: A Complete Program for Training Your Voice*. Los Angeles, CA: Alfred Publishing Co., Inc.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

1. Боярчук, О. (2008). Анатомія, фізіологія і патологія органів слуху та мови: *навчальний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів*. Луганськ: Альма-матер.
2. Гринь, Л. (2014). Діагностика сформованості вокальної майстерності майбутнього актора музично-драматичного театру. *Методичні рекомендації*. Запоріжжя: ЗНУ.
3. Откидач, В. (Ed.). (2004). *Музична естрада*. Словник Харків: Видавець І.В. Якубенко/
4. Павленко, Т. (2008). *Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу*. Вінниця: Нова книга.
5. Прядко, О. (2009). *Розвиток співацького голосу: методичні рекомендації для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів*. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А.
6. Фоломеєва, Н. (2017). Фахова підготовка студентів до сценічно-виконавської діяльності в класі естрадного співу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 13. 93–98.
7. Carter H. *Vocal Warm-ups and Vocalises*. Huntington Beach, CA.: Goldenwest College Publication, 2003. 214 p.
8. Folomieieva, N. (2018). Use of vocal techniques in vocal class in the process of professional training. *Knowledge. Education. Law. Management*. 3 (23). 190–199.
9. Sadolin, C. (2012). *Complete Vocal Technique*. Copenhagen: Shout Publications.
10. Schmidt, J.(1998). *Basics of Singing*. 4th ed. New York: Simon & Schuster Macmillan.

Інформаційні ресурси:

1. Єлісовенко, Ю. (2008). Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: *навчальний посібник*. Київ: Атіка. Retrieved from: <https://samorozvytok.info/content/yuriy-yelisovento-oratorske-mystectvo>
2. Нагорний, М. (2024). Роль вокального виховання в освітньо-професійній підготовці акторів театру. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого*. 34. 254-258. Retrieved from: <http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/305220/306927>
3. Овчаренко, Н. (2006). *Основи вокальної методики: науково-методичний посібник*. Кривий Ріг: Видавничий дім. Retrieved from: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11606/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20116%20%D1%81..pdf>
4. Роговська, Є., Борисенко, Н., Суботницький, І. (Eds.) (2024). *Вокальна підготовка майбутнього фахівця зі сценічного мистецтва (актора): методичні рекомендації до організації самостійної/індивідуальної роботи студентів і дистанційного навчання*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. Retrieved from: <https://eprints.zu.edu.ua/42246/1/1.pdf>

5. Стасько, Є., Шуляр, О., Сливоцький, М., Стефанюк, М., Молодій, О., Попелюк, М., Жеребецька, І. (2010). *Голос людини та вокальна робота з ним : монографія*. ІваноФранківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
6. Хуторська, А. (Ed.). (2024). *Методичні рекомендації «Виконавська інтерпретація вокального твору студентом-актором» з навчальної дисципліни «Сольний спів», для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 026 Сценічне мистецтво, ОПП «Сценічне мистецтво»*. Харків: ХНУМ ім. І.П. Котляревського. Retrieved from: <https://repo.num.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/c5b8b62b-5894-489a-9aeb-a4da115247f3/content>
7. Davids, J. & LaTour, S. (2021). *Vocal technique: A Guide to Classical and Contemporary Styles for Conductors, Teachers, and Singers*. Long Grove: Waveland Press, Inc. Retrieved from: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058125.pdf>
8. Folomieieva, N. (2018). Method of use of technical tools and software in the processes of professional training of future artist - vocalist. *Open eeducational E-environment of modern university*. 5 (2018). Retrieved from: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/137/238#.XCc92B8ufDc>
9. Holmes, C.L. (2017). *Singing for Beginners*. Retrieved from: <https://millymom.com/wp-content/uploads/2017/09/free-singing-book.pdf>
10. Kayes, G. (2004). *Singing and the actor*. New York – London: Routledge. Retrieved from: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136759864_A23879890/preview-9781136759864_A23879890.pdf